

IV. Tájékozódás térképpel

Ismerkedés a térképpel

Ahhoz, hogy a térképet használni tudjuk, ismernünk kell a legfontosabb jellemzőit: melyik területet ábrázolja, milyen célra készült, mekkora a méretarány és az alapszintköz, milyen a tájolása, milyen jelkulcsot használ. (A fogalmak meghatározása a [III. fejezet](#)ben található.)

A **méretarány** alapján tudunk a térképen távolságot mérni. (A méretarány határozza meg azt is, hogy milyen részletes lehet a térkép.)

Az **alapszintköz** a magasságok, a hegyoldalak meredekségének megállapításához szükséges.

A **tájolást** az irányok meghatározásához kell ismernünk. (Legtöbb térkép északi tájolású.)

Más-más **jelkulcsot** használ például egy turistatérkép vagy egy tájfutó térkép.

Érdeemes megnézni a térkép kiadásának évét is: egy régi térkép esetében számíthatunk arra, hogy a térkép készítése óta változások vannak (új utak, megváltozott jelzések, kivágott erdők, kerítések, stb.)

A térkép és a valóság

A térképes tájékozódás alapja a térkép és a valóság közti kapcsolat megtalálása és fenntartása: Ahhoz, hogy a térképpel tájékozódni tudjunk, *egyrészt* meg kell tudnunk állapítani a pillanatnyi helyünket és a valóságban látott tereptárgyak helyét a térképen, *másrészt* meg kell találnunk, és fel kell ismernünk a térképen ábrázolt tereptárgyakat a valóságban.

Jó esetben a tájékozódási feladat elején ismerjük a helyünket a térképen (kirándulásnál könnyen megkereshetjük a térképen azt a vasútállomást vagy buszmegállót, ahonnan indulunk, tájfutó versenyen ezt a rajtot jelölő háromszög jelzi). Ekkor már „csak” arra kell ügyelnünk, hogy a térkép és a valóság közötti kapcsolatot folyamatosan megtartsuk.

Ha valaki eltéved, vagy csak útközben veszi elő a térképet, akkor általában nem könnyű beazonosítani a helyét. A valóságban látott legkülönbözőbb tereptárgyak (utak, domborzat, vízrajz, növényzet, mesterséges tereptárgyak) és esetleg más információk (pl. turistajelzés) együttesen teszik lehetővé a hely egyértelmű beazonosítását a térképen.

Utak, vonalak követése

A legegyszerűbb „tájékozódási technika” az utak és más vonalszerű tereptárgyak (erdő széle, patak, vasút, stb.) követése. Ekkor a térképen látható elágazásokat és kereszteződéseket kell felismerni a valóságban, és ezeken a helyeken kell jól dönteni, hogy merre menjünk tovább. A tájékozódás biztonságát növeli, ha menet közben figyelünk a megtett távolságra (becsléssel, időméréssel vagy lépésszámolással), és így a térképről leolvasott távolságok alapján beazonosíthatjuk, hogy hol járunk.

A valódi és a térképen mért távolságok összevetését segítheti, ha a térkép méretarányának és a lépéseink hosszának ismeretében kiszámoljuk, hogy pl. a térképen 1 mm megtételéhez hányat kell lépnünk.

A domborzat a térképen és a valóságban

Ha a terepen jellegzetes domborzati formák (pl. gerincek, völgyek) vannak, akkor a domborzat alapján is jól lehet tájékozódni. Ehhez azonosítani kell a térképen szintvonalakkal ábrázolt domborzatot a valóságban látottal. A szintvonalas domborzatábrázolás értelmezése nehezebb,

mint a síkrajzé. Gyakori hiba – főleg olyan helyeken, ahol a völgyekben nem folyik patak – a kiemelkedő (vízválasztó, pl. gerinc, kúp) és bemélyedő (vízgyűjtő, pl. völgy, töbör) formák összetévesztése.

Ha sikerül azonosítani a térképen látott domborzatot a valósággal, akkor az élesebb gerincek és a völgyek az utakhoz hasonló biztos vezetővonalak lehetnek. Laposabb, jellegtelenebb domborzat követése viszont már nehezebb, több gyakorlatot igényel. Különösen nehéz a tájékozódás a sok hasonló formával borított felszínen, pl. töbörös karsztfennsíkon, vagy homokbuckás alföldi tájakon.

Bár a szintvonalak csak a térképen láthatóak, a valóságban nem, szintmenettel (ld. [II. fejezet](#)) jól követhetőek. Ezzel a technikával aránylag nagy távolságot lehet megtenni állandó magasságban – és így a szintvonal mentén a térképen meghatározott helyre lehet eljutni. Nagyon meredek, sziklás hegyoldalban azonban nagyon fárasztó a szintmenet, egész lapos domboldalon pedig nehéz tartani a magasságot (kis magasságkülönbség is nagy vízszintes hibát okoz). A szintvonalakra merőleges irány a lehető legmeredekebben felfelé vagy lefelé mutat. Ez is egy jól meghatározott, jól követhető irány. Ilyenkor a megmászott ill. leadott szint megbecslése a legnehezebb.

Iránymenet

Az egyik legizgalmasabb tájékozódási mód az iránymenet térkép és tájoló segítségével. Utak nélkül, az erdőn át, a legrövidebb úton érhetünk el célunkhoz.

Az első lépés az irány „levétele” a térképről. Ehhez a tájoló oldalát a térképen a pillanatnyi helyünket és a célpontot összekötő (képzeletbeli) vonalra kell illeszteni, majd a térképpel és a tájolóval együtt addig kell elfordulni, amíg a tájoló tűje a térkép északvonalával párhuzamosan áll. Ezután a tájoló forgatható szelencéjét úgy kell forgatni, hogy a szelencén lévő jel a tű irányába mutasson.

Ezután kezdődhet az iránymenet: a tájolót magunk előtt tartva, a tájoló oldalélével párhuzamos irányba kell menni, miközben a mágnesűnek mindvégig a szelencén lévő jellel fedésben kell maradnia. (Ez rögzíti az irányunkat az északi irányhoz képest.)

Gyakorlottabbak nem vesztegetik az időt a szelence beforgatására, hanem a tájolót folyamatosan a térképen tartják, és végig arra figyelnek, hogy a mágnesű a térkép északvonalával párhuzamos legyen.

Gyakori tévesztés a 180°-os hiba, amikor a mágnesű párhuzamos a térkép északvonalával, de az ellenkező irányba mutat.

Útvonaltervezés

Mielőtt egy nagyobb távolságra lévő célpont felé elindulunk, érdemes végiggondolni, hogy a fenti tájékozódási technikák közül melyiket használjuk, milyen útvonalat választunk. Az optimális útvonal függ a tájékozódási készségektől és a fizikai erőnlétől is. A legrövidebb út az egyenes (iránymenet), de nem biztos, hogy az a leggyorsabb is: egy meredek hegyet vagy völgyet érdemes lehet megkerülni, egy bozótos erdőn való átvágás helyett pedig inkább egy hosszabb úton haladni. Más útvonal a legjobb gyalog, futva, biciklivel vagy autóval. Más az optimális jó időben, sárban vagy télen nagy hóban, nappal vagy éjszaka.

A térképes tájékozódást a [2. terepgyakorlat](#) a Kiscelli-parkban lehet kipróbálni.